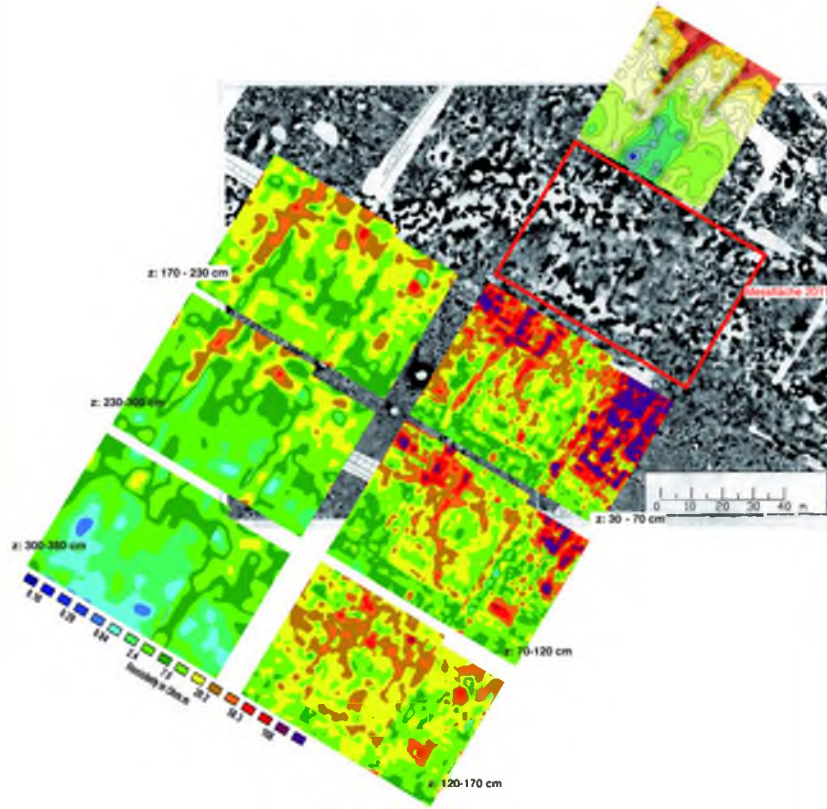

30

ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI

2. CİLT

T.C.
KÜLTÜR Ve TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

30.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

28 MAYIS - 1 HAZİRAN 2012
ÇORUM

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı

Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No:157-2

YAYINA HAZIRLAYAN

Dr.Adil ÖZME

28.05.2012 - 01.06.2012 tarihlerinde gerçekleştirilen 34. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Hitit Üniversitesi ile orum Valiliđi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum bildiri kitapları ise Hitit Üniversitesi'nin katkılarıyla basılmıştır.

ISSN:1017-7663

Kapak Fotođrafı: Felix ;PIRSON

"Pergamon-2011 Yılında Kent evresinde Gerçekleřtirilen Yüzey Araştırmaları"

Not: Yayınlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri

ÇORUM-2013

İÇİNDEKİLER

Ahmet Cem ERKMAN, Cesur PEHLEVAN, Şakir Önder ÖZKURT Serkan ŞAHİN, Yarenkür ALKAN, Ali İhsan KARTAL 2011 Yılı Kırşehir ve Yozgat İlleri Neojen Dönem Omurgalı Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	5
Atila ENGİN, Bora UYSAL, Filiz AY ŞAFAK, Aydoğan BOZKURT Sivas İli 2011 Yılı Yüzey Araştırması	13
Özdemir KOÇAK Afyonkarahisar İli ve İlçeleri 2011 Yılı Yüzey Araştırmaları	39
Philipp NIEWÖHNER Germa 2011 Regional Survey And Settlement History	53
Ömür HARMANŞAH, Peri JOHNSON Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalburt Yaylası Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları	73
Asuman BALDIRAN, Aytekin BÜYÜKÖZER, Zeliha GİDER Taşkent-Seydişehir 2011 Yılı Yüzey Araştırması	85
Osman DOĞANAY Zengibar Kalesi (Bozkır/Konya) 2011 Yılı Yüzey Araştırması	97
Okşan BAŞOĞLU, 2011 Yılı Nevşehir İli Miyosen Dönem Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	105
Mehmet TEKOC AK Aksaray İli Merkez, Ortaköy, Sarıyahşi, Ağaçoören ve Eskil İlçeleri Yüzey Araştırmaları: 2011	115
Maria ANDALORO The Project On The Rock Paintings in Cappadocia. Research And Preservation in The Göreme Open Air Museum (Report 2011)	133
Nilüfer PEKER, B. Tolga UYAR Güzelöz-Başköy ve Çevresi Bizans Dönemi Yerleşimleri 2011.....	147
T. Emre ŞERİFOĞLU, Bleda S. DURING, Claudia GLATZ Cide Arkeoloji Projesi 2011: Üçüncü ve Son Sezon Sonuçları	157
Ferhat ÇEVİK, Max RITTER Pompeopolis Nekropolü Yüzey Araştırması (Paflagonya).....	169
Ayşe F. EROL Ordu İli Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011	183
Ertekin M. DOKSANALTI, İ. Mete MİMİROĞLU, İbrahim KARAOĞLAN, Ufuk ERDOĞAN Giresun İli ve Giresun Adası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları: 2011	197
Ümit AYDINOĞLU Dağlık Kilikia'da Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon Araştırması 2011.....	213

Nicholas RAUH Dağlık Kilikya Yüksek Arazi Arkeoloji Araştırması: 2011 Yılı Raporu	223
Hamdi ŞAHİN Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları 2011	235
Doç.Dr. Füsün TÜLEK 2011 Yılı Osmaniyeye Arkeolojisi Çalışma Raporu	243
Mustafa H. SAYAR Çukurova Yüzey Araştırmaları 2011	255
Erksin GÜLEÇ, İsmail ÖZER, Mehmet SAĞIR, İsmail BAYKARA, Serkan ŞAHİN 2011 Yılı Gaziantep ve Hatay İlleri Yüzey Araştırması	257
F. Mine TEMİZ Hatay İli'nde Türk ve İslam Dönemi Yüzey Araştırması - 2011	267
Oktay ÖZGÜL, Alpaslan CEYLAN, Akın BİNGÖL, Yasin TOPALOĞLU, Yavuz GÜNAŞDI, İbrahim ÜNGÖR 2011 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmalar	277
Aynur ÖZFIRAT Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması, 2011	293
Hanifi BİBER, Rafet ÇAVUŞOĞLU 2011 Yılı Muş-Malazgirt Arkeolojik Yüzey Araştırması	303
Fahriye BAYRAM, Turgay YAZAR Artvin, Ardahan, Erzurum İli ve İlçelerinde Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzey Araştırması-2011	321
Güner SAĞIR Kars İli ve Çevresinde Yer Alan Ortaçağ Ermeni Kiliseleri Yüzey Araştırması 2011 Yılı Çalışmaları	337
Bülent Nuri KILAVUZ Ortaçağ ve Sonrası Muş İli Yüzey Araştırması – 2011	349

VAN, AĞRI ve İĞDIR İLLERİ YÜZEY ARAŞTIRMASI, 2011

Aynur ÖZFIRAT*

2011 yılı çalışmaları Iğdır İli Merkez ve Tuzluca ilçeleri, Ağrı ili Doğubayazıt ve Diyadin ilçeleri, Van ili Muradiye, Merkez ve Gürpınar ilçeleri sınırları içinde çalışılmıştır¹. Yeni incelenen yerleşimlerin yanı sıra her yıl olduğu gibi daha önceki yıllarda çalışılmış olan bazı merkezlerde tekrar çalışmalarda bulunulmuştur.

Geç Kalkolitik Dönem (ykl. M. Ö. 3750-3400)

Araştırmamızda bugüne değin rastladığımız en erken dönem olan Geç Kalkolitik'e ilişkin çanak çömlek yalnızca Ağrı Dağı'nın güney eteğindeki Kaderçavuş Mağarasında (K74/3) bulunmuştur (Resim: 1). Dağın eteğindeki çöküntü alanlarından birinin güneydoğu kesimindeki Hoca Ağıl mevkiindeki mağarada bulgular ele geçmiştir. Mağaranın özellikle giriş kısmı yoğun olarak tahrib edildiğinden mağaranın boyutları ve özellikleri tespit edilememiştir. Toplanan az sayıdaki çanak çömlek bu dönem için bölgeden çok tanıtık olan kahve-kiremit bitki katkılı maldir.

İlk Tunç Çağ (ykl. M. Ö. 3400-2300/2200)

Bu döneme ait yerleşimler Tuzluca'daki Karakoyun yamaç yerleşimi dışında Muradiye Ovasındaki kale tipi yerleşimlerdir.

Tuzluca'nın güneyindeki yüksek sırtta yer alan Cin vadisi yamacındaki Karakoyun Yerleşimi (I71/2) ile Muradiye Ovası'nın batısında Aladağlar eteğindeki Hacıkale (M71/13) yalnızca bu dönemde iskan edilmiş olmaları açısından önemlidir. Hacıkale yüksek bir kayalık tepe üzerindedir ve mimari planı çok açık olmakla birlikte 100x35 m. boyutlarında bir alanı kaplayan duvarları olduğu söylenebilir (Resim: 2-3). Kalınlığı 2 m. olan duvarlarda orta boyda yarı işlenmiş taşlar kullanılmıştır. Giriş kuzey duvarı üzerinde ve 2 m. genişliğindedir. Kuzey ve batı yamaçlarda bazı mekanlara ait taş temel izlerine rastlanmıştır.

Çok tabakalı kaleler ise yine Aladağlar eteğindeki Devetaşı (M71/11) ve Görecek (M71/12)'tir (Resim: 8-9). Hacıkalenin yakınındaki bu kaleler içinde Devetaşı'nda Erken Demir Çağ, Görecek'te de aynı zamanda Erken ve Orta Demir Çağ çanak çömleği ele geçtiği için görünen mimari için kesin tarihlendirme yapmak zordur (Resim: 4).

Ele geçen çanak çömlek tüm Doğu Anadolu'da olduğu gibi Kura-Aras türündedir. Alt gruplar olarak gri-siyah açık, kahve-kiremit açık ve çift renkli açık mal vardır. Biçim olarak çanaklarda basit ve açık ağızlı yuvarlak gövdeliler, çömleklerde dik ağızlı, pervaz ağız kenarlı, uzun boyunlu ve oval gövdelilerle birlikte kapalı ağızlı ve yuvarlak

* Prof. Dr. Aynur ÖZFIRAT, Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tayfur Sökmen Kampüsü, Antakya-Hatay, TÜRKİYE. e-mail: aynurozfirat@gmail.com

¹ 2011 yılı araştırmamız başta Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izin ve destekleri ile MKU-Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (1101 M 0115) projesiyle gerçekleştirilmiştir. Bakanlık temsilcisi görevi Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden Ümit Yarıcı tarafından yapılmıştır. Ekip üyesi olarak araştırmaya Mustafa Kemal Üniversitesi, Arkeolojisi Bölümü'nden Araş. Gör. Ali Tahir Sönmez, öğrenciler Hakan Demir, Betül Atas ve Münire Öztürk ile fotoğrafçı Selma Arslan katılmıştır. Her iki kuruma, Bakanlık temsilcisine ve ekip üyelerine teşekkür ederim.

gövdeliler çoğunluktadır.

Orta Tunç Çağ (ykl. M. Ö. 2300/2200-1400/1300)

Bu döneme ait bulgular her yıl olduğu gibi oldukça sınırlı sayıda ele geçmiştir. Yaygınyurt (K74/2) ve Yukarı Çarıkcı (I72/2) mezarlıklarında kaçak kazıyla açılmış kurganlardan çanak çömlek toplanmıştır. Her iki mezarlıkta bazı kurganlardan Demir Çağ çanak çömleği de ele geçmiştir. Yaygınyurt kurganları Ağrı Dağı'nın güney eteğinde ve Doğubayazıt Ovası'nın doğu ucunda, Sarısu Çayı'nın kuzeyindeki düzlükte yer alır. Belirlenen 11 adet kurganın hepsi kaçak kazıyla soyulmuştur. Yığma tepeleri küçük işlenmemiş taşlardan yapılmıştır, çapları 7-12 m. arasında değişmektedir (Resim: 5). Yığma tepenin altındaki mezarlar hakkında tahribat nedeniyle bilgi edinilememiştir. Orta Tunç Çağı'na göre az sayıda da olsa Son Tunç Çağı-Erken Demir Çağı'na ait çanak çömlek de bulunmuştur.

Yukarı Çarıkcı kurganları yine Ağrı dağı'nın kuzey batı eteğinin uzantısındaki Iğdır Ovası'nın batı ucunda yer alan oldukça geniş bir düzlüğe yayılmıştır. Belirlediğimiz çok sayıdaki kurgan içinde iki tanesinde Orta Tunç Çağ diğerlerinde Erken ve Orta Demir Çağ çanak çömleği ele geçmiştir (Resim: 6). İncelediğimiz mezarların hepsi kaçak kazıyla soyulmuştur. Taştan yığma tepelere sahip kurganların çapları 10-20 m. arasında değişen boyutlardadır. Yığma tepeleri irili ufaklı işlenmemiş taşlardan yapılmıştır. Yığma tepelerin altındaki mezarlara ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak kaçak kazı çukurlarından anlaşılabilirdiği kadarıyla basit toprak mezarlar olmalıydı, taş sandık mezarlara ait olabilecek taşlar ya da kapak taşları belirlenmemiştir.

Çanak çömlek az sayıdadır ve 'Aras Boyalıları' kültürü içinde yer alan kahve-kiremit ačkılı ve kiremit astarlı ačkılı maldır. Çoğunlukla gövde parçası olan bu parçalar içinde monokrom boyalıları siyah renkle dikey hatlarla taralı dörtgen dizileriyle bezenmiştir. Polikrom boyalıları krem astar üzerine siyah ve kiremit renkte boyalı geometrik motiflere sahiptir.

Son Tunç/Erken Demir Çağ (ykl. M. Ö. 1400/1300-900)

Van Gölü Havzası'nda, Muradiye Ovası'nın batısında Aladağlar eteğindeki Devetaşı (M71/11) ve Görecek (M71/12), (Resim: 8-9) kaleleri ile gölün doğusunda ve Karasu vadisinin yüksek kesiminde yer alan Kafkale (O70/29)'de bu döneme ilişkin çanak çömlek bulunmuştur.

Görecek ve Kafkale'de Orta Demir Çağı'na ait çanak çömleğe rastlanmıştır. Devetaşı Kalesinde ise İlk Tunç Çağ ile birlikte az sayıda Erken Demir Çağ parçaları da ele geçirilmiştir (Resim: 4). Kale aynı isimli köyün güneyinden geçen dere vadisinin kıyısındaki yüksek bir kayalık tepe üzerinde yer alır. Mimari plan vermeyen ve orta boy yarı işlenmiş taşlardan yapılmış duvar kalıntıları bulunmaktadır.

Ağrı Dağı bölgesinde ise dağın eteklerindeki Yaygınyurt (K74/2) ve Yukarı Çarıkcı (I72/2) mezarlıklarındaki kurganların bazılarında Son Tunç/Erken Demir Çağına ait çanak çömlek ele geçmiştir (Resim: 7). Her iki mezarlık Orta Tunç Çağından başlayarak ve Son Tunç ve Demir Çağ boyunca kullanılmış görünür.

Bu dönem çanak çömleği az sayıda bulunmuştur. Bu parçalar pembe-devetüyü, kahve-kiremit, kiremit astarlı ve krem astarlı maldır. Form olarak çanaklar basit ağız kenarlı ve kapalı ağızlı veya keskin kenarlıdır, ağız kenarları yivlidir. Çömlekler alçak boyunlu ve yuvarlak gövdelidir, çanaklar gibi ağız kenarları yivlidir.

Orta Demir Çağ/Urartu (M. Ö. 900- ykl. 600)

Bu döneme ait merkezler Tuzluca güneyindeki yüksek sırta yer alan Cin vadisi yamacındaki Karakoyun Yerleşimi (I71/2), Iğdır Ovasının batısında Yukarı Çarıkcı Kurgan Mezarlığı (I72/2), Kültepe Höyüğü (I72/3), Ağrı Dağı'nın üzerinde kuzeybatısında Korhan Kalesi (I73/22), Muradiye Ovası'nda Görecek Kalesi ve Kaya Mezarları (M71/12), Van Gölünün doğu sahilinde ve Karasu vadisi yakınındaki Beyaztaş Kalesi (O70/20), Karasu Vadisindeki Kafkale (O70/29) ile Caddebulak (O70/19), Akbulak (O70/21), Deliktaş (O70/22) ve Kelefetepe (O70/25) yerleşimleri ile Gürpınar Ovasındaki Urartu Su Kanalı (P71/8)'dir.

Bunların içinde Ağrı Dağı eteğindeki Orta ve Son Tunç ile Erken Demir Çağ bulgularına sahip Yukarı Çarıkcı Kurgan Mezarlığında bazı mezarlarda Urartu çanak çömleği ele geçmiştir. Bu kurganlar Ağrı Dağı çevresinde Orta Tunç Çağı'nda başlayarak uzun bir süre kullanıldığını bildiğimiz bu türde mezarların Urartu Krallığı içinde de varlığını göstermesi açısından önemlidir.

Van Gölü Havzasında ise Muradiye Ovasının batısında Aladağlar eteğindeki Görecek Kalesinde İlk Tunç Çağ, Erken ve Orta Demir Çağ çanak çömleği birliktedir (Resim: 8-9). Kale aynı isimli köyün kuzeydoğusunda yüksek bir tepenin üzerindedir. Mimari planları açık olmayan savunma duvarları ve kare ya da dikdörtgen planlı mekanlar tepenin üzerindeki düz ve geniş alanda yer alır. Kalınlığı 1.5 m. olan duvarlarda büyük ve orta boyda yarı işlenmiş taşlar kullanılmıştır. Güney etekte Urartu özelliği gösteren 5 adet kaya mezarı belirlenmiştir (Resim: 10-11). Kaçak kazıyla tahrib edilen bu mezarlar zamanla toprakla dolmuştur. Bir tanesi kısmen plan vermektedir (Mezar 1), (Resim: 11). Mezarın dromosu kuyu şeklinde ve 2.60 m. uzunluğundadır, mezar odasına giriş 0,70 m. yüksekliğinde 0.75 m. genişliğinde ve 0.45 m. derinliğinde bir kapıyla sağlanır. Semerdam tavanlı mezarın tabanı toprak dolgu sebebiyle belirlenememiştir. Ölçülebilen boyutları, 3.60 m. uzunluk, 1.70 m. yükseklik, 2.70 m. genişliğindedir. Kapının tam karşısında 0.60 m. yükseklik, 0.30 m. genişlik ve 0,40 m. derinliğinde bir niş yer alır. Diğer bir niş ise kapının hemen solundadır, 1.20 m. yükseklik 0,45 m. genişlik, 0.20 m. derinliğindedir.

Kafkale (O70/29)'de Urartu çanak çömleği Erken Demir Çağ ile birlikte bulunmuştur. Kale, Karasu Vadisine bakan yüksek kayalık tepenin üzerinde yer alır. Mimari plan vermeyen duvarlar orta boy yarı işlenmiş taşlardan yapılmıştır.

Tek tabakalı olanlar içinde dikkat çekici olanlardan ilki Karakoyun Yerleşimi (I71/2) dir. Yerleşim Ağrı Dağı yakınında ve Tuzluca'nın güneyindeki yüksek kesimde Cin Vadisi'nin doğu kıyısında yer alır. Yamacın kuzeydoğusunda oldukça geniş bir alana yayılmış yerleşimde mimari plan vermeyen duvar kalıntıları görülebilir. Duvarlar dışta yarı işlenmiş iri taş bloklar içte daha küçük dolgu taşlarıyla inşa edilmiştir. Bunların dışında yerleşim içinde dirheler yer alır. Bunlardan biri kare planlı ve 8.50 m.x8.50 m. boyutlarındadır (Resim: 12). Duvarlar kiklopik taşlardan yapılmıştır, duvar kalınlığı belirlenememiştir. Benzer yapılara, güney ve kuzeydoğu kesimde de rastlanmıştır, bu yapılarda taşlar 60 cm. x 160 cm. kadar değişen boyutlardadır. Doğu yönde, herhangi bir plan vermeyen 0.60-0.70 cm. boyutlarında taşlardan oluşan tek bir yöne doğru düz devam eden uzun duvarlar tespit edilmiştir. Bu duvarların kuzeyinde, kaçak kazılar tarafından tahrip edilmiş olduğu anlaşılan mezarlara rastlanmıştır.

Ağrı Dağı'nın üzerinde oldukça yüksek bir noktadaki Korhan Kalesi (I73/22) aynı isimli yaylada yüksek bir lav tepesi üzerindedir (Resim: 13). Tüm Iğdır Ovasına ve Aras vadisine hakim bir noktadadır. Kale planı açık olmamakla birlikte ykl. 110x90

m. boyutlarındadır. Doğusunda 2.40 m. yüksekliğindeki sur duvarları belirgindir (Resim: 14). Kalınlığı 2 m. olan duvarlarda, 1.00x1.00 m. ile 0.50x0.35 m. arasında değişen boyutlarda işlenmiş taşlar kullanılmıştır. Şevli olarak inşa edilen duvarda, yatay düzlemde 4 m. aralıklarla 0.50 m.'lik kademeler yapılmıştır. Görünen mimari kalıntıları Urartu'nun yanısıra kısmen Ortaçağ ve sonrasına aittir. Kalenin üst kısmında ve kuzey yamaçlarında yoğun bir tahribat vardır. Güneyindeki düzlük alanda 3 adet gölet tespit edilmiştir.

Dağın yine aynı yönde Doğubayazıt ve Iğdır Ovaları geçidine hakim bir noktadaki Uti/Orta Gevro kalesi ile dağın güney eteğinde Doğubayazıt-İran güzergahında yüksek bir tepe üzerindeki Çiftlik kaleleri bu döneme ait görünür ancak çanak çömlek ele geçiremediğimiz ve Çiftlik'te Ortaçağ bulgularına da rastladığımız için kesin tarihleme yapmak zordur.

Van Gölü'nün doğu kıyısında ve Karasu Vadisine hakim bir noktadaki Beyaztaş Kalesi (O70/20) göle ve vadiye bakan yüksek bir kayalık tepe üzerinde yer alır (Resim: 15). Duvar kalıntıları olmamakla birlikte havzada iyi tanınan Urartu sur temel yuvaları kayalığın her yönünde görülebilir.

Gürpınar Urartu Su Kanalı, Gürpınar Ovasının güneyindeki dağ eteği boyunca oldukça uzun bir güzergahla devam eder. Doğuda Erkaldı köyünden batıya doğru Yatağan, Çakırlı köylerinde devam ederek Gürpınar'ın Otbiçer mahallesine kadar izlenebilmiştir. Bu güzergah boyunca kanalın destek duvarları yer yer ykl. 2.5 km. boyunca görülebilmektedir. Urartu özellikleri gösteren destek duvarları yarı işlenmiş taşlardan yapılmıştır. Kanal büyük olasılıkla bugün Güzelsu Çayı üzerindeki Zerneç barajının bulunduğu alanda, Erkaldı ve Hamurkesen köyleri arasından başlayarak Şamram Kanalı'nın kaynağını aldığı ve Gürpınar ilçe merkezinin hemen batısındaki Aşağı Kaymaz'a kadar Güzelsu Çayı Vadisi'ni izleyerek uzanıyordu. Gürpınar'dan sonra dağ eteğinde izleyemediğimiz kanal burada ovaya inerek Şamram Kanalı'nın kaynağı Micinger suyunun yer aldığı Aşağı Kaymaz'a ulaşmış olmalıdır. Böylece Urartu başkentini ve Van Ovası'nı sulayan Şamram Kanalı'yla Çavuştepe Kalesi ve içinde bulunduğu Gürpınar Ovası sulama sistemleri birbirine bağlanmış olmalıydı.

Urartu Dönemi çanak çömleği en fazla oranda bulunan gruptur. Hemen her merkezde karşımıza çıkmıştır. Bu parçalar dönemin her tip ve mal grubunu temsil ederler.

Resim 1: Kaderçavuş Mağarası

Resim 2: Hacıkale

Resim 3: Hacıkale

Resim 4: Devetaşı Kalesi

Resim 5: Yaygınyurt kurgan

Resim 6: Yukarı Çarıklı kurgan (Kurgan 5)

Resim 7: Yukarı Çarıklı kurgan (Kurgan 11)

Resim 8: Görecek Kalesi

Resim 9: Görecek Kalesi

Resim 10: Görecek Kalesi, Mezar 4

Resim 11: Görecek Kalesi, Mezar 1

Resim 12: Gelenge Kalesi

Resim 13: Korhan Kalesi

Resim 14: Korhan Kalesi

Resim 15: Beyaztaş Kalesi